

L'evolució del lèxic en els documents referents a l'educació a Catalunya durant el segle XX

Mª Immaculada Rius i Dalmau
Universitat Rovira i Virgili

RESUM:

En aquest article s'analitza el lèxic emprat en diversos documents referents a l'educació a Catalunya durant el segle XX. A partir d'aquesta anàlisi elaborem un quadre comparatiu que reflecteix la presència de les paraules i la seva freqüència d'ús durant les diferents etapes en què hem dividit l'esmentat segle. Prèviament duem a terme una breu introducció històrica per tal donar informació sobre el context polític, social i educatiu de l'època. Posteriorment, realitzem un comentari sobre l'ús d'algunes paraules en els documents analitzats, tot destacant-ne la notable disminució de mots com ara: *voluntat, esforç, deure, alegria, esperit, disciplina...* així com l'aparició de nous termes com ara: *estratègia, flexibilitat, globalització, innovació, adequació, interculturalitat...* En general, creiem que la recerca que hem dut a terme mostra el fet que en els últims compassos del segle passat sembla haver-se descuidat el treball d'aspectes com ara la voluntat i l'esforç, encaminats a aconseguir la maduresa interior de la persona.

Paraules clau: educació a Catalunya, Institut-Escola, renovació pedagògica, escola activa, esforç, voluntat.

This article analyses the vocabulary used in different documents on education in Catalonia during the 20th Century. This analysis is used to draw up a comparative chart that reflects the presence of the words and their frequency of use during the different stages into which we have divided the aforementioned century. First of all a brief historical introduction is provided to give information on the political, social and educational context of the epoch. Subsequently, the use of some words in the documents analysed is commented, drawing attention to the major reduction in words such as: will, effort, duty, happiness, spirit, discipline... as well as the appearance of new terms such as: strategy, flexibility, globalisation, innovation, suitability, interculturality... In general, we believe that the research we have carried out at the end of the last century seems to have neglected the work of aspects such as will and effort geared towards achieving the inner maturity of people.

Estem convençuts que els mots utilitzats habitualment per les persones, en un context i un àmbit determinats, reflecteixen sovint la manera de pensar dels que se'n serveixen, si més no, són una mostra dels conceptes més valorats per aquells. Creiem que l'estudi del lèxic obre sempre un camí a la reflexió i pot ajudar a resoldre alguns interrogants sobre les idees i els conceptes que ens mouen a actuar. És això el que ens ha motivat a dur a terme aquest estudi del lèxic utilitzat en documents referents a l'educació publicats a Catalunya durant el segle XX, des d'una perspectiva diacrònica.

Durant la recerca, s'ha dividit el segle en quatre etapes diferenciades, tot ometent el període no democràtic:

- del 1900 al 1931 (l'Escola Nova: formació i model d'escola catalana)
- del 1931 al 1939 (l'Institut-Escola i el CENU¹: eclosió i final traumàtic amb la dictadura)
- del 1965 al 1975 (la represa: Moviments de Renovació Pedagògica)
- del 1975 al 2000 (eclosió pedagògica i política educativa: LOGSE)²

S'han triat textos de diferents autors, així com textos legals i declaracions, de cadascuna de les etapes assenyalades i se n'ha fet una lectura exhaustiva. Després s'ha realitzat un quadre comparatiu del lèxic analitzat per èpoques i posteriorment s'ha comentat l'ús i la freqüència de les diferents paraules. Som conscients que només treballem amb una petita mostra de documents i que els resultats d'aquest estudi són únicament orientatius. No obstant, el que s'intenta és oferir una visió general de l'evolució del vocabulari en els documents referents a l'educació a Catalunya durant el segle passat.

L'estudi diacrònic del lèxic en el món de l'educació a Catalunya, durant el segle que acabem de deixar, pot ajudar a entendre quins han estat els puntals educatius en cada etapa, quines coses eren valorades en una i altra època i quines coincidències o diferències s'hi observen.

INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

El tombant de segle, és a dir, els primers compassos del segle XX, els hauríem de definir com una època en què Espanya està dividida entre aquells intel·lectuals

¹ CENU: Consell de l'Escola Nova Unificada

² LOGSE: Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu

regeneracionistes que veuen en l'obertura i la modernització l'únic camí possible per assegurar un bon futur al país, i els que viuen en l'ànim de mantenir-se aferrats als costums i formes de viure tradicionals d'una Espanya tancada en si mateixa i víctima d'un marcat estancament a tots els nivells. Enmig d'aquest panorama, Catalunya, al seu torn, es debat entre la lluita per a la seva modernització i l'estancament general del país, oferint però una reacció força vital a favor de la primera.

En ambdós casos, el de Catalunya i el d'Espanya, el món de l'ensenyament no pot deslliurar-se del propis efectes de l'anomenada crisi del 98 i també es troba davant la necessitat de superar les pèssimes condicions que està travessant. Cal destacar el paper de la Institución Libre de Enseñanza –fundada, entre d'altres, per Francisco Giner de los Ríos l'any 1876– així com l'aportació de molts intel·lectuals i escriptors inquiets davant la passivitat predominant. Tot centrant-nos ara en la situació dels Països Catalans, veiem com en les darreries del segle XIX es detecten esforços per a millorar la situació professional dels ensenyants. L'any 1898 es funda l'escola Sant Jordi de Flos i Calcat, i un any més tard es constitueix l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Paral·lelament, el decret de Romanones sobre l'ensenyament del catecisme en castellà desperta els ànims catalanistes en el moment en què Ferrer i Guàrdia acaba d'iniciar l'intent pioner d'aplicació dels principis pedagògics de l'Escola Nova a Catalunya.

La trajectòria de l'Escola Nova a Catalunya no es pot entendre sense sospesar el que va representar l'aportació nord-americana. L'educació progressiva o Escola Progressiva és el concepte americà del que a Europa, i per tant a casa nostra, equivaldrà a l'Escola Nova. En aquest moment històric es viu un important progrés pedagògic on la incorporació de la ciència i la mediació de la pedagogia en l'àmbit escolar en són la clau. Un símbol de l'esperit dels pedagogs americans com W. James i J. Dewey a Europa n'és el suís Édouard Claparède que escriu obres com: *L'École sur mesure* (1920), *L'orientation professionnelle, ses problèmes et ses méthodes* (1922) i *L'éducation fonctionnelle* (1931). Altres autors de l'Escola Nova força llegits són: Montessori, Decroly, Piaget, Cousinet, Ferrière, Freinet, etc. Les obres d'aquests autors són ben conegudes a Catalunya a l'època de la Mancomunitat, així doncs, la modernització escolar i l'empenta pedagògica imponent de la primera dècada del segle a les nostres terres estan servides. Claparède assisteix a l'Escola d'Estiu de Barcelona l'any 1920 on dicta tot un curs. Els nostres pedagogs com Alexandre Galí o Cassià Costal així com el filòleg i fonetista Pere Barnils, entre altres, es fan ressò de tot plegat. El resultat n'és un franc progrés de la pedagogia que es materialitzarà en creacions com l'Escola Horaciana de Pau Vila, la Integral d'Alban Rossell o l'Escola de Mestres de Joan Bardina.

L'any 1919 la Mancomunitat de Catalunya, en col·laboració amb l'Ajuntament de Barcelona, funda l'Institut d'Orientació Professional i dos anys més tard es crea un Institut Escolar d'Estudis Superiors on s'hi iniciaria un important Laboratori de Psicologia Experimental, inaugurat públicament el 20 d'octubre del 1922. Aquesta progressió continua durant la República essent creades noves institucions, tot lluitant intensament per la normalització lingüística al sistema escolar. Els ideals de l'Escola Nova arriben als programes polítics i educatius, i a organitzacions de mestres i educadors. S'aconsegueixen coses com ara: un nou acostament de l'escola a la societat i a les necessitats socials, la revitalització de l'escola com a *petita comunitat*, una relació mestre-alumne més activa i dinàmica, un canvi espectacular en els materials didàctics i en l'arquitectura escolar –cada cop més adaptada a les necessitats infantils– i, per últim,

una major preparació dels ensenyants. És l'època de la creació de l'Institut-Escola, una de les institucions més paradigmàtiques del caire de l'Escola Nova durant el període republicà.

En un article de Rosa Sensat titulat "Reflexions sobre el moment actual de la nostra escola pública" publicat l'any 1933, a Barcelona, a la *Revista de Psicologia i Pedagogia*, l'autora ens diu:

"El moment actual de l'Escola primària és ple d'interrogants i d'inquietuds. Potser és el més difícil i crític que s'hagi presentat mai a la consciència de governats i educadors, fent-los sentir tot el pes de llur responsabilitat en la determinació de normes i directrius que orientin l'Escola en un altre sentit, per a influir en el futur de les societats humanes. Parlo de l'Escola en general, perquè és a tot el món que en aquest moment es ventilen problemes d'ordre filosòfic sobre els ideals de l'educació i d'ordre pràctic i metodològic en harmonia amb les noves valors de la vida que han fet sorgir les ànsies de perfecció i de progrés de l'esperit modern. Després parlarem de la nostra en particular, les característiques i diferències de la qual, respecte de les dels altres països, són ben remarcables, a causa, a part dels factors ètnics i d'ambient, del retràs (sic) considerable que porta en la seva evolució".³

Uns aires ben diferents es respiraran a partir de l'any 1939. L'arribada de la dictadura espanyola i el clima de repressió que s'implanta durant aquesta època suposen la fi sobtada d'un model d'escola que tot just començava a consolidar-se. Per altra banda, després de la II Guerra Mundial, s'inicia arreu del món un atac contra els ideals de l'Escola Nova. Un dels retrets que se li fa és l'excés d'ambició i la visió *omnipotent* del mestre. Es considera que els principis de l'Escola Nova mal aplicats porten a excessos pitjors que el formalisme que ella mateixa es proposa de substituir. Haurem d'esperar fins ben entrats els anys seixanta per assistir al renaixement de l'antiga Escola Nova, anomenada ara Escola Activa. Sorgeix aleshores el Moviment de Renovació Pedagògica a Catalunya de la mà d'aquells que havien viscut l'ambient de les escoles catalanes d'abans de la guerra i que tingueren la sort de conèixer mestres com Alexandre Galí o Artur Martorell.

La recuperació no és gens fàcil; la qualitat pedagògica aconseguida en temps de la República posa les fites molt altes. No obstant, l'any 1954, encara en l'època de la dictadura, es reobre l'especialitat de Pedagogia a la Universitat de Barcelona, desapareguda l'any 1939. La figura d'Alexandre Galí, retornat de l'exili, potencia amb les seves obres i escrits un moviment de revifalla pedagògica durant el curs 1954-1955. També la influència d'Artur Martorell és cabdal a l'inici del Moviment de Renovació Pedagògica. Ambdós constitueixen un pont molt important entre les dues etapes. Cal tenir en compte que aquests passos de renovació pedagògica es produeixen en el context de l'escola tradicional, oferint com a canvis radicals la concepció de l'escola com a centre d'educació integral de la personalitat dels infants en el marc d'una pedagogia activa, la qual cosa fa indispensable el treball en equip per part dels mestres.

³ SENSAT, R., "Reflexions sobre el moment actual de la nostra escola pública", *Revista de Psicologia i Pedagogia*, any I, volum I, número 4, novembre de 1933, p. 406.

L'any 1965 té lloc la fundació de l'Escola de Mestres Rosa Sensat i un any més tard es celebra la Primera Escola d'Estiu. Assistim la crist·lització del Moviment de Renovació Pedagògica. Des de l'any 1963 es realitzen trobades de mestres en les Sessions de Pedagogia, impulsades per Maria Antònia Canals, M. Teresa Codina, Jordi Cots i Pere Darder entre d'altres. Aquests contactes entre ensenyants responen a la necessitat de fer una reflexió col·lectiva sobre la tasca diària feta a l'escola. Es crea l'Escola Activa de Pares, tot un signe de la voluntat de la participació dels pares en el procés educatiu dels seus fills. Cal destacar també la importància de la Coordinació Escolar iniciada el 1967. Algunes tendències de l'esmentada Coordinació Escolar tenen cura d'aspectes com ara: la formació de l'infant, vista com un servei a la societat; la formació dels mestres i la possibilitat del seu progrés professional; l'obertura de l'escola a nens de tota procedència; el tractament del bilingüisme procurant que no s'interfereixi en la formació de la unitat personal del nen i, per últim, el servei de l'escola estructurada en la línia de la pedagogia activa i els seus principis.

En acabar la dècada dels seixanta el Moviment de Renovació Pedagògica a Catalunya és una realitat estructurada. Per altra banda, una dècada més tard, i un cop recuperada la democràcia, el sistema educatiu espanyol es troba ja abocat a la descentralització en les comunitats autònomes. L'any 1976 es produeix l'inici de vertebració del Moviment de Renovació Pedagògica a Espanya mentre a Catalunya comença la recerca d'una normalitat democràtica. La renovació pedagògica es veu afavorida pel canvi de règim polític i es converteix, sens dubte, en una veritable reforma educativa aconseguida des de baix, és a dir, a partir dels ensenyants. Finalment, durant l'última dècada del segle que ens ocupa es gesta i duu a terme la darrera reforma del sistema educatiu espanyol i català amb la implantació de la LOGSE.

La trajectòria de l'educació a Catalunya durant el segle XX és complexa. Es succeeixen diferents períodes: un primer moment d'obertura i modernització, el de l'Escola Nova, que deixarà una forta empremta, seguit d'un període d'estancament i regressió provocat pel règim franquista. En un tercer moment, la voluntat realista de canviar es materialitza en el Moviment de Renovació Pedagògica, vinculat sens dubte al període de l'Escola Nova. Finalment assistim a una reforma del sistema educatiu que, ja en el segle XXI, sembla lluny d'obtenir els fruits esperats per aquells que la promogueren.

QUADRE COMPARATIU DEL LÈXIC ANALITZAT

	Escola Nova	Inst-Escola	Docum. 1931	Renovació	Docum. 1975	Repensar
PARAULA	25 autors	5 butlletins	11 documents	12 autors	10 documents	54 autors
acadèmic/a	0%	0%	0%	0%	30%	7,4%
acció	20%	0%	0,09%	25%	0%	11,1%
actitud	8%	0%	0%	50%	10%	16,6%
actitudinals	0%	0%	0%	0%	0%	7,4%
actiu/va	16%	60%	18,1%	33,3%	10%	25,9%
activitat	12%	60%	27,2%	66,6%	10%	16,6%
actuacions	4%	0%	0%	25%	0%	12,9%
actualització	0%	0%	0%	0%	0%	7,4%
actuar	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
adaptació	0%	20%	9,09%	16,6%	0%	7,4%
adaptar-se	12%	0%	0%	0%	0%	1,8%
adequació	0%	0%	0%	0%	0%	18,5%
administració	0%	0%	0%	25%	10%	5,5%
adquirir	8%	0%	0%	8,3%	0%	0%
adquisició	16%	0%	0%	16,6%	0%	14,8%
agrupament	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
alegre	8%	0%	0%	0%	0%	0%
alegria	12%	0%	0%	0%	0%	0%
alumnat	0%	0%	0%	0%	0%	29,6%
alumne	24%	100%	27,2%	83,3%	80%	22,2%
ambient	24%	0%	0%	8,3	0%	1,8%
ambiental	0%	0%	0%	0%	0%	5,5%
ànima	12%	0%	9,09%	0%	0%	0%
aprendre	0%	0%	0%	50%	0%	11,1%
aprenentatge	8%	0%	0%	58,3%	10%	46,2%
aptitud	16%	0%	27,2%	0%	10%	3,7%
assignatura	0%	40%	0%	25%	0%	7,4%
assoliment	4%	0%	0%	0%	10%	3,7%
assolir	0%	0%	9,09%	16,6%	0%	12,9%
autoavaluació	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
autoestima	0%	0%	0%	0%	0%	12,9%
autogestió	0%	0%	0%	0%	20%	3,70%
autogovern	8%	0%	0%	0%	0%	0%
autonomia	0%	0%	0%	25%	20%	25,9%
autoritarisme	0%	0%	0%	0%	20%	0%
avaluació	0%	0%	0%	0%	0%	16,6%
bàsic/a	4%	0%	0%	16,6%	10%	18,8%

canvi	0%	0%	0%	50%	20%	20,3%
canviar	0%	0%	0%	16,6%	0%	3,7%
capacitat	12%	0%	9,09%	0%	20%	11,1%
caràcter	12%	20%	0%	16,6%	0%	5,5%
característiques	8%	0%	9,09%	8,33%	10%	0%
català/na	8%	20%	9,09%	8,3% 1	30%	1,8%
Catalunya	0%	20%	0%	25%	0%	0%
centre	8%	0%	18,2%	16,6%	40%	40,7%
científic/a	16%	20%	0%	8,3%	20%	16,6%
clar/a	0%	0%	0%	41,6%	0%	3,7%
classe	12%	100%	27,2%	83,3%	0%	12,9%
coeducació	12%	0%	18,1%	8,3%	0%	0%
col·laboració	12%	20%	9,09%	58,3%	0%	7,4%
col·laborar	4%	0%	0%	33,3%	0%	1,8%
	Escola Nova	Inst-Escola	Docum. 1931	Renovació	Docum. 1975	Repensar
PARAULA	25 autors	5 butlletins	11 documents	12 autors	10 documents	54 autors
col·lectiu/va	24%	0%	9,09%	8,3%	20%	1,8%
comprendre	18%	0%	0%	0%	0%	1,8%
comprensió	4%	0%	0%	0%	0%	5,5%
comprensiu	0%	0%	0%	0%	0%	9,2%
comunicació	0%	20%	0%	0%	0%	14,8%
comunicar	0%	0%	0%	16,6%	0%	3,70%
comunicatiu/va	0%	0%	0%	0%	0%	5,5%
comunitat	0%	0%	0%	8,3%	10%	14,8%
concepció	4%	0%	0%	8,3%	20%	5,5%
concepte	0%	0%	0%	16,6%	0%	11,1%
conceptual	0%	0%	0%	8,3%	0%	5,5%
coneixement	20%	60%	9,09%	58,3%	20%	46,2%
conèixer	8%	20%	0%	66,6%	0%	7,4%
continguts	4%	0%	0%	0%	10%	12,9%
controls	0%	0%	0%	0%	0%	11,1%
conviure	0%	0%	0%	0%	0%	16,6%
convivència	4%	0%	9,09%	16,6%	20%	11,1%
creació	8%	0%	0%	33,3%	0%	5,5%
crear	0%	0%	0%	41,6%	0%	0%
creatiu/va	0%	0%	0%	0%	0%	12,9%
creativitat	0%	0%	0%	8,3%	10%	16,6%
criteri	4%	0%	9,09%	0%	0%	9,2%
crític/a	8%	20%	0%	0%	10%	12,9%
crítica (nom)	4%	0%	0%	0%	0%	3,7%
cultura	8%	0%	9,09%	25%	30%	22,2%
cultural	4%	0%	0%	0%	30%	16,6%
curricular	0%	0%	0%	8,3%	0%	14,8%
currículum	0%	0%	0%	25%	0%	31,4%
deixeble	8%	40%	18,1%	0%	0%	0%
democràcia	0%	0%	0%	16,6%	30%	7,4%
democràtic/a	0%	0%	0%	0%	40%	7,4%
democratització	0%	0%	0%	0%	20%	1,8%
desenrotllament	18%	20%	0%	8,3%	0%	0%
desenvolupament	18%	60%	9,09%	7,5%	20%	18,5%
deure	18%	0%	27,7%	0%	0%	1,8%
diàleg	4%	0%	0%	0%	10%	14,8%
didàctic/a	14%	0%	0%	50%	10%	27,7%
didàctica (nom)	0%	0%	0%	0%	10%	9,2%
diferent	0%	0%	0%	58,3%	0%	1,8%
direcció	0%	0%	0%	0%	20%	14,8%

directiu/va	0%	0%	0%	0%	0%	12,9%
director	0%	0%	0%	33,3%	0%	11,1%
disciplina (ordre)	20%	40%	18,1%	8,3%	10%	1,8%
divers	0%	0%	0%	50%	0%	3,7%
diversitat	0%	0%	0%	25%	0%	12,9%
docència	0%	0%	0%	0%	20%	11,1%
docent (adjectiu)	4%	0%	45,4%	0%	60%	35,1%
docent (nom)	0%	0%	9,09%	0%	10%	25,9%
educació	36%	40%	18,1%	100%	50%	57,4%
educador/a	18%	0%	9,09%	33,3%	0%	37%
educar	8%	0%	0%	16,6%	0%	11,1%
educatiu/va	24%	40%	18,1%	7,5%	100%	96,2%
emoció/emocional	4%	0%	0%	0%	0%	14,8%
ensenyament	28%	40%	36,3%	83,3%	50%	42,5%
	Escola Nova	Inst-Escola	Docum. 1931	Renovació	Docum. 1975	Repensar
PARAULA	25 autors	5 butlletins	11 documents	12 autors	10 documents	54 autors
ensenyant	0%	0%	9,09%	8,3%	20%	5,5%
ensenyar	8%	0%	9,09%	41,6%	0%	7,4%
equip	0%	0%	0%	75%	20%	38,8%
escola	60%	60%	54,5%	100%	80%	31,4%
escolar (adjectiu)	16%	100%	27,2%	0%	20%	35,1%
escolarització	0%	0%	0%	0%	40%	5,5%
esforç	16%	20%	0%	66%	0%	3,7%
esperit	32%	60%	45,4%	41,6%	30%	0%
estratègic/a	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
estratègies	0%	0%	0%	0%	0%	18,5%
estudi	8%	80%	18,1%	41,6%	20%	11,1%
estudiant	0%	40%	9,09%	16,6%	0%	5,5%
estudiar	8%	0%	18,1%	25%	0%	0%
etapa	12%	0%	0%	75%	20%	12,9%
evolució	8%	20%	18,1%	25%	0%	3,7%
excursió	8%	80%	18,1%	0%	0%	0%
experiència	8%	20%	0%	75%	0%	20,3%
experiment	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
experimentació	8%	0%	0%	16,6%	0%	3,7%
experimental	4%	0%	0%	8,3%	0%	0%
experimentar	0%	0%	45,4%	0%	0%	0%
expressió	4%	0%	0%	33,3%	10%	5,5%
facultat	12%	0%	0%	0%	0%	0%
família	16%	0%	0%	33,3%	0%	5,5%
flexibilitat	0%	0%	0%	0%	0%	12,9%
flexible	0%	0%	0%	0%	0%	7,4%
formació	36%	60%	18,1%	183,3%	50%	61,1%
formal	4%	0%	0%	0%	0%	12,9%
formar	8%	0%	0%	75%	0%	3,7%
formatiu/va	0%	0%	0%	8,3%	10%	11,1%
fórmula	0%	0%	0%	0%	0%	5,5%
gestió	0%	0%	0%	0%	50%	22,2%
global	4%	0%	0%	16,6%	30%	7,4%
globalització	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
gratuit/a	4%	0%	18,1%	0%	40%	0%
gratuïtat	0%	0%	0%	0%	30%	0%
grup	12%	20%	0%	66,6%	0%	16,6%
grupal	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
habilitat	0%	0%	0%	0%	0%	16,6%
humà/na	24%	0%	45,5%	0%	10%	14,8%

impartir	0%	0%	0%	0%	30%	5,5%
individu	8%	0%	0%	0%	10%	7,4%
individual	24%	0%	18,1%	8,3%	40%	16,6%
infant	24%	80%	36,3%	58,3%	100%	18,5%
infantesa	8%	0%	0%	0%	0%	1,8%
infantil	4%	0%	0%	33,3%	0%	3,7%
informació	4%	20%	0%	8,3%	0%	16,6%
innovació	0%	0%	0%	8,3%	0%	25,9%
innovar	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
institució	4%	0%	0%	33,3%	10%	3,7%
instrucció	20%	20%	27,7%	0%	0%	1,8%
instructiu/va	0%	0%	9,09%	0%	0%	5,5%
instruir	8%	0%	0%	0%	0%	0%
instrument	4%	60%	9,09%	25%	0%	11,1%
	Escola Nova	Inst-Escola	Docum. 1931	Renovació	Docum. 1975	Repensar
PARAULA	25 autors	5 butlletins	11 documents	12 autors	10 documents	54 autors
instrumental	0%	0%	0%	0%	0%	5,5%
integració	0%	0%	0%	0%	0%	14,8%
integrador/a	0%	0%	0%	0%	0%	5,5%
integral	8%	20%	0%	0%	10%	16,6%
integrar	0%	0%	0%	16,6%	0%	0%
interacció	0%	0%	0%	0%	0%	24,07%
interactius	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
intercanvis	8%	20%	0%	8,3%	0%	3,7%
intercultural	0%	0%	0%	0%	0%	16,6%
interculturalitat	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
interdisciplinari	0%	0%	0%	0%	0%	7,4%
interès/os	12%	40%	18,1%	0%	10%	9,2%
interessar	0%	0%	0%	50%	0%	0%
intern/a	16%	0%	0%	0%	20%	5,5%
intervenció	0%	0%	0%	0%	0%	14,8%
investigació	8%	0%	9,09%	0%	10%	12,9%
lectura	0%	0%	0%	41,6%	0%	5,5%
lingüística	0%	0%	0%	0%	20%	16,6%
llengua	12%	0%	9,09%	8,3%	50%	14,8%
llenguatge	16%	0%	0%	25%	0%	9,2%
llibertat	36%	40%	36,3%	50%	50%	12,9%
llibre	12%	20%	0%	75%	10%	7,4%
llició	4%	40%	0%	33,3%	0%	1,8%
lliure	16%	0%	0%	0%	100%	5,5%
mares	0%	0%	0%	16,6%	0%	0%
material	24%	40%	18,1%	75%	30%	14,8%
mestre/essa	40%	60%	45,4%	91,6%	40%	20,3%
mètode	28%	60%	45,4%	66,6%	10%	9,2%
metodologia	0%	40%	27,2%	25%	0%	22,2%
metodològic/a	0%	0%	9,09%	0%	10%	5,5%
model	0%	0%	9,09%	33,3%	10%	29,6%
moral	36%	0%	9,09%	0%	10%	1,8%
motivació	0%	0%	0%	0%	0%	18,5%
necessitats	16%	0%	18,1%	16,6%	30%	25,9%
nen/a	20%	40%	27,2%	83,3%	0%	22,2%
noi/a	16%	100%	18,1%	75%	10%	7,4%
nostre/a	20%	0%	0%	8,3%	0%	0%
nou/va	28%	20%	18,1%	91,6%	20%	12,9%
objecte	12%	0%	0%	8,3%	0%	1,8%
objectius	8%	0%	0%	58,3%	40%	35,1%

organització	4%	40%	0%	41,6%	20%	14,8%
organitzar	0%	0%	0%	25%	0%	1,8%
orientació	0%	20%	9,09%	50%	20%	5,5%
orientar	0%	0%	0%	33,3%	0%	1,8%
pares	4%	0%	9,09%	0%	40%	3,7%
participació	0%	0%	9,09%	16,6%	20%	11,1%
participar	0%	0%	0%	25%	0%	1,8%
pedagog	0%	40%	0%	8,3%	0%	11,1%
pedagogia	52%	20%	0%	83,3%	10%	29,6%
pedagògic/a	24%	80%	45,4%	75%	40%	51,8%
persona	8%	0%	0%	83,3%	10%	11,1%
personal	8%	20%	18,1%	0%	10%	25,9%
personalitat	36%	0%	0%	16,6%	10%	3,7%
planificació	0%	0%	0%	0%	50%	7,4%
	Escola Nova	Inst-Escola	Docum. 1931	Renovació	Docum. 1975	Repensar
PARAULA	25 autors	5 butlletins	11 documents	12 autors	10 documents	54 autors
pluralisme	0%	0%	0%	0%	20%	5,5%
pluralitat	0%	0%	0%	0%	0%	7,4%
poble	12%	0%	0%	0%	0%	0%
popular	8%	0%	0%	0%	30%	0%
pràctic/a	4%	20%	9,09%	75%	10%	9,25%
pràctica (nom)	12%	0%	0%	8,3%	0%	11,1%
preparació	8%	0%	18,1%	16,6%	0%	1,8%
preparar	12%	0%	0%	33,3%	0%	0%
principi	20%	0%	9,09%	16,6%	10%	5,5%
procediment	12%	0%	9,09%	25%	0%	11,1%
procés	0%	0%	0%	41,6%	10%	40,7%
professional	4%	20%	45,4%	33,3%	20%	22,2%
professionalització	0%	0%	0%	0%	0%	5,5%
professor	4%	100%	27,2%	50%	40%	18,5%
professorat	0%	80%	18,1%	16,6%	40%	31,4%
programa	8%	20%	27,2%	58,3%	0%	14,8%
programació	0%	0%	0%	0%	0%	5,5%
projecte	4%	20%	0%	41,6%	10%	37,03%
prop/a	4%	0%	0%	50%	10%	11,1%
psicologia	12%	0%	0%	8,3%	0%	3,7%
psicològic	8%	0%	0%	0%	10%	1,8%
públic/a	0%	0%	0%	25%	80%	9,5%
qualitat	4%	0%	0%	33,3%	20%	14,8%
realitat	4%	0%	0%	33,3%	20%	14,8%
recerca	0%	0%	0%	8,3%	0%	7,4%
recurs	0%	0%	18,1%	33,3%	10%	20,3%
reforma	0%	20%	9,09%	8,3%	20%	11,1%
renova/da	0%	0%	0%	16,6%	0%	0%
renovació	4%	20%	9,09%	41,6%	10%	0%
renovador	4%	0%	0%	16,6%	10%	0%
renovar	0%	0%	0%	33,3%	0%	0%
sentiment	8%	0%	0%	0%	0%	3,7%
sentimental	4%	0%	0%	0%	0%	1,8%
sentit	20%	0%	0%	0%	0%	3,7%
significar	0%	0%	0%	16,6%	0%	0%
significatiu	0%	0%	0%	25%	0%	18,5%
sistema	4%	0%	9,09%	16,6%	30%	12,9%
sistemàtic	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
sociabilitat	8%	0%	0%	0%	0%	0%
social	32%	0%	18,1%	33,3%	20%	55,5%

socialització	4%	0%	9,09%	16,6%	0%	7,4%
socialitzador	0%	0%	0%	0%	0%	3,7%
sociocultural	0%	0%	0%	0%	0%	9,2%
solidaritat	4%	0%	45,4%	0%	10%	9,2%
suport	0%	0%	0%	0%	0%	14,8%
tractament	0%	0%	0%	8,3%	0%	3,7%
tractar	0%	0%	0%	33,3%	0%	0%
treball	32%	100%	54,4%	75%	50%	46,2%
treballar	0%	0%	0%	75%	0%	0%
únic/a	0%	0%	0%	33,3%	30%	5,5%
ús	8%	0%	0%	8,3%	10%	7,4%
valor/s	16%	0%	0%	58,3%	20%	12,9%
valoració	0%	0%	9,09%	16%	20%	12,9%
valorar	0%	0%	0%	25%	0%	0%
	Escola Nova	Inst-Escola	Docum. 1931	Renovació	Docum. 1975	Repensar
PARAULA	25 autors	5 butlletins	11 documents	12 autors	10 documents	54 autors
vida	36%	20%	18,1%	66,6%	0%	11,1%
visites	8%	40%	9,09%	0%	0%	1,8%
viure	0%	0%	0%	58,3%	0%	3,7%
voler	0%	0%	0%	41,6%	0%	0%
voluntària	8%	0%	0%	0%	0%	1,8%
voluntat	24%	20%	0%	58,3%	0%	1,8%

COMENTARI SOBRE L'ÚS D'ALGUNES PARAULES EN ELS DOCUMENTS ANALITZATS REFERENTS A L'EDUCACIÓ

A partir de l'anàlisi lèxica que s'acaba de realitzar podem comentar el següent: veiem com gairebé la meitat dels mots que deixen d'usar-se durant el segle XX –en relació a la seva forta presència a l'època de l'Escola Nova– fan referència a l'estat interior de la persona: *alegre, alegria, ànima, esperit, deure, disciplina, esforç, voluntat, principi i personalitat*. Aquest fet és força significatiu i creiem que constitueix una mostra de la importància que en aquell moment es donava a cuidar la formació de la part profunda del ser, dels seus sentiments i deures. Per altra banda, entre els mots dels que en disminueix la presència, observem que el terme *noi/a* serà a poc a poc substituït per *alumne/a* i, en alguns casos, per *nen/a* o *infant*. També disminueix l'ús de l'expressió *preparar per a la vida*, així com els termes *visites* i *família*, força presents entre els autors de l'Escola Nova. Tan sols es manté la presència d'un parell de termes referits a la formació profunda del ser, *valors* i *persona*, mentre que es conserva l'ús de paraules com *individu* i *interessos*.

Pel que fa a les paraules que augmenten la seva presència durant la segona meitat de segle, veiem una clara proliferació de mots referits a l'organització i al sistema escolar com són: *programa, projecte, coneixements, continguts, procediments, objectius* i *treball*. En aquesta època és freqüent l'ús de l'adjectiu *integral*. En un sol mot sembla voler incloure's tota aquella riquesa que hem vist en l'apartat primer, fent referència a la persona i la seva interioritat. Es tracta d'un sol terme, molt més abstracte que els emprats en èpoques anteriors, i que possiblement indiqui un clar empobriment de la

presència d'aquest aspecte en l'educació de les últimes dècades del segle XX a favor d'una major preocupació per l'estructura i l'organització del sistema escolar.

Si ens centrem en els autors del Moviment de Renovació Pedagògica, veiem com s'hi observa una mena de pas intermedi que fa de pont entre el principi i el final del segle, però mantenint una marcada identitat pròpia. Aquí predomina l'ús d'una bona part dels termes referits a la formació de la persona, com són ara: *actitud, esforç, esperit, voluntat, voler, persona, viure i formació*, tenint una presència destacada paraules com: *llibertat, divers, diversitat, família, equip, grup, col·laboració i orientar*. Per altra banda, també veiem abundància de mots referents a l'organització i gestió dels centres escolars: *director, objectius, organització, orientació, material, llibre*, així com de la paraula *Catalunya*, ben comprensible, aquesta última, si jutgem el moment històric de recuperació i normalització democràtiques que s'estava vivint aleshores. També constatem la notable presència dels adjectius *clar/a* i *nou/va*, així com del nom *canvi* que possiblement indica tan l'esperit de renovació com de desig de recuperació del que havia estat l'ensenyament a Catalunya abans de la dictadura.

Comentem ara els mots nous i força freqüents en les últimes dècades del segle XX: *estratègia, estratègic, flexibilitat, adequació, avaluació, adaptació, integració, integrador, diversitat, interculturalitat, globalització, pluralisme, model, currículum, curricular, control, concepte, planificació, motivació, instrumental, suport, recurs,...* Molts d'aquests mots ens fan pensar en el respecte per la individualitat de l'ésser humà, però fixem-nos que hi ha pocs termes que facin referència a la formació del jo personal. Cal destacar únicament: *autoestima* i *creativitat*, però estem mot lluny de la riquesa i varietat de paraules presents a l'època de l'Escola Nova i, per altra banda, recuperades pel Moviment de Renovació Pedagògica. Hi ha presència de paraules que fan referència a la *innovació* i a la *professionalització* i veiem la proliferació del terme *metodologia* en detriment de *mètode*.

Si ens referim als documents legals d'abans de la guerra civil analitzats aquí, hem de comentar que hi ha abundància de termes com ara: *alumne, nen, infant, escola, professor, mestre, classe, instrucció, programa, professional, mètode* i *pedagògic*. Veiem que l'Administració d'aquella època es preocupava també de temes com: *esperit, llibertat, deure, disciplina, solidaritat*, donada la presència dels esmentats mots en aquest tipus de documents. Podríem veure en això certa influència del discurs de mestres i pedagogs en el de polítics i legisladors coetanis, tot i que, pel que fa a l'expressió *solidaritat humana*, aquesta és molt més present en els documents legals que en els dels ensenyants.

Per últim, a les declaracions i alternatives del 1975 i el 1976 apareixen els termes: *acadèmic, escolarització, professorat, planificació, global, gratuït i gratuïtat*, que no s'usaven anteriorment i es mantenen termes com: *alumne, docent, educació, ensenyament, formació i centre*. Per altra banda augmenten mots com ara: *català, democràcia, cultura, cultural, gestió i llengua*, sens dubte en relació amb el moment social i polític del que es tracta. És curiós veure com en aquests escrits també es mantenen els termes: *esperit, infant, lliure, llibertat i pares*, que fan ben palesa la preocupació que hi ha per aquestes qüestions en plena dècada dels setanta. Al seu torn, el mot *coeducació* adquireix força importància en els anys de l'Escola Nova i novament en la Renovació Pedagògica. Avui dia aquest fet és tan generalitzat en els nostres centres educatius que el mot ha minvat molt el seu ús.

Per altra banda, en l'última dècada del segle diversos autors utilitzen termes com *psicòleg*, *psicopedagog* i *orientació*, que no s'empraven a l'època de l'Escola Nova no essent habitual la presència aquestes figures en la vida escolar del moment. També assistim a una enorme proliferació de termes amb els prefixos: *multi-*, *pluri-*, *inter-*, *auto-*, que ens fan pensar en els canvis provocats per les noves necessitats educatives i socials així com pels nous avenços tecnològics.

CONCLUSIONS

Tal com hem dit al principi d'aquest article, creiem que l'observació de la freqüència i generalització d'ús de les paraules ens ajuda a descobrir quins conceptes són més o menys valorats, en aquest cas, per les persones responsables o vinculades amb el món de l'educació. Així doncs, a partir del nostre discret estudi lèxic podem concloure el següent:

A l'època de l'Escola Nova gaudiren de força importància mots referents a la interiorització personal, és a dir, a la reflexió i al treball d'aspectes com *la voluntat* o *l'esforç personal*, paraules que, per altra banda, han disminuït i fins i tot desaparegut en documents posteriors –tot fent una excepció en els documents dels anys 60 i 70, època de l'inici i la consolidació del Moviment de Renovació Pedagògica–. El fet que les paraules que augmenten la seva presència a partir de la segona meitat de segle facin referència principalment a l'organització escolar i al sistema: *continguts*, *coneixements*, *programa*, *procediments*, *projecte*, així com a altres aspectes com són: *la convivència*, *la cultura* i *el diàleg*, ens podria indicar que l'enfocament educatiu ha fet un gir, possiblement motivat pels diferents canvis socials.

D'aquesta anàlisi també se'n pot desprendre que, a les acaballes del segle XX, la preocupació per aspectes culturals i socials com *la convivència* o *la comunitat* ha estat important, però creiem que, en general, es podria haver descuidat una part essencial que ajuda a fer realitat tot el demés com és la maduresa interior de la persona i el treball d'un *jo* que té un *deure*, uns *principis* i una *voluntat*. Si bé l'*individu* i el respecte pels *interessos* de cadascú són aspectes que es valoren per la major part d'autors de finals de segle analitzats aquí, creiem que la desaparició d'aquelles paraules: *alegria*, *ànima*, *esperit*, *deure*, *disciplina*, *esforç*, *personalitat*, *principi*, *voluntat*,... pot indicar una mancança que suposa un buit educatiu pel que fa a l'aspecte d'interiorització personal.

Pedagògicament parlant, tal com evidencia la mostra lexical analitzada en aquesta recerca –malgrat les limitacions que té–, podem concloure que Catalunya visqué el boom de la modernització que suposà l'època de l'Escola Nova, seguida de l'època de fosc i regressió que ocasionà la segona dictadura. Altrament, la represa amb el Moviment de Renovació Pedagògica donà una nova l'empenta que ens atrevim a dir no va ser del tot aprofitada en alguns aspectes. Un d'aquests aspectes podria ser la importància de la formació de la persona a un nivell profund que no sembla haver estat prou atesa, malgrat el pont d'enllaç constituït pel Moviment de Renovació Pedagògica entre els dos extrems del segle.

En els últims compassos del segle que ens ocupa, veiem el pes que els autors tractats aquí donen a fets com *la innovació* i *la interculturalitat*, però, atenent a l'escassetat de

mots que s'hi refereixen, es planteja el dubte de si està clar com aconseguir l'equilibri personal i la maduresa interior que permeti a cadascú poder entendre tot el que la nostra societat ens exigeix. Per altra banda, aquests mateixos autors ens parlen cada cop més de les *emocions* i de la *intel·ligència emocional*. Potser ha arribat el moment de reconèixer la mancança real, no tan sols en l'àmbit de l'educació sinó en un marc més generalitzat, d'un aspecte primordial en la solidesa de qualsevol societat.

AUTORS I DOCUMENTS ANALITZATS

Autors de l'Escola Nova

Ainaud, Manuel
Almendros, Herminio
Barbens, Francesc de
Batlle, Antoni
Campalans, Rafel
Estalella, Josep
Ferrer, Àngels
Folguera, Manuel
Gassol, Ventura
Elias i Juncosa, Josep
Martorell, Artur
Masó, Narcís
Mira, Emili
Montaner, Carme
Palau Vera, Joan
Palmés, Ferran M.
Rubies, Anna
Sensat, Rosa
Serrano, Leonor
Soler, Felip
Vergés, Pere
Vila, Pau

Butlletins de l'Institut-Escola (1932-1937)

Butlletí número 1
Butlletí número 5
Butlletí número 6
Butlletí número 13
Butlletí número 14

Documents legals dels anys 1931 al 1938

Decret sobre la llengua. 29 d'abril del 1931
Projecte d'Estatut. 2 d'agost del 1931
Constitució de la República Espanyola. 9 d'agost del 1931
Avantprojecte de Constitució de Catalunya. Agost del 1932
Estatut interior. 25 de maig del 1933
Escola Normal. Decret de creació. 22 d'agost del 1931
Règim Intern de l'Escola Normal. 1932
L'Institut-Escola. 1932
Escola d'Estiu del 1932
Escola d'Estiu del 1934
Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU). Juliol 1936. *Pla general d'Ensenyament.* Setembre 1936 i *Decret sobre cultura.* Octubre 1936

Autors del Moviment de Renovació Pedagògica

Canals, M. Antònia
Carrió, Rosa
Casas, Montserrat
Codina, M. Teresa
Cots, Jordi
Darder, Pere
Font, Anton
Giménez, M. Teresa
Mata, Marta
Oliver, Montserrat
Rifà, Fina
Tres, Carme

Documents dels anys 1975 i 1976

Una alternativa per a l'ensenyament. Col·legi de Doctors i Llicenciats de Madrid.
Avantprojecte d'alternativa a l'ensenyament. Col·legi de Doctors i Llicenciats de València.
Declaració de principis per una universitat nova. Universitat Autònoma de Barcelona. Febrer del 1975.
Declaració de principis objectius per a una Universitat Autònoma amb un govern democràtic. Universitat Autònoma de Barcelona. Març del 1976.
Els problemes actuals de l'ensenyament. Comunicat de la Conferència Episcopal Espanyola. 1976
Comunicat de l'Assemblea General de la FERE (Federació Espanyola de Religiosos de l'Ensenyança). 1976
Principis de Coordinació Escolar (Escoles de CE)
Sobre la "nova" escola pública. Declaració Omnium Cultural. 1976
Consell Català d'Ensenyament. 1976
Conclusions de les Jornades de Planificació Lingüística de l'Estat Espanyol. 1976

Autors de l'última dècada del segle XX

Alcoverro, Carme
Alsinet, Josep
Arada, Raquel de la
Balaguer, Irene
Benejam, Pilar
Besalú, Xavier
Boix Navarro, Mercè
Boix, Roser
Busquets, Lluís
Capllonch, Marta
Carrillo, Isabel
Cela, Jaume
Codina, M. Teresa
Collelldemont, Eulàlia
Darder, Pere
Defis, Otilia
Domènech, Joan
Esteruelas, Albert
Estruch, Joan
Ferran, Josep M.
Fullat, Octavi
Galceran, Maria del Mar
García, Ignasi
Giró, Jordi
Guiu, Eulàlia
Heras, Pilar
Izquierdo, Mercè
López, Javier
López, Olatz
Mallart, Joan
Marquès, Pere
Martínez, Jesús
Martínez, Olga
Masip, Josefina
Miguel, Sònia
Moga, Antoni
Muset, Margarida
Perulles, Antoni
Planella, Jordi
Pueyo, Miquel
Pujol, David
Rajadell, Núria
Ricart, Francesc
Romia, Carme
Soler, Joan
Soler, Pere
Subirats, Maria-Àngels

Teixidó, Martí
Tilló, Teresa
Úcar Martínez, X.
Valls, Ramona
Ventura Blanco, Javier
Vilanou, Conrad
Vilanova, Maria
Viñas, Jesús

BIBLIOGRAFIA

- CANALS, M. Antònia; CODINA, M. Teresa; COTS, Jordi; DARDER, Pere; MATA, Marta; ROIG, A.M. *La Renovació Pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*, Barcelona: Edicions 62, sèrie Rosa Sensat, 2001.
- GONZÁLEZ-AGAPITO, Josep *L'Escola nova catalana 1900-1939*, Vic: Eumo Editorial, 1992.
- MALLART, Joan; TEIXIDÓ, Martí i VILANOÛ, Conrad (Coord.). *Repensar la pedagogia, avui*, Barcelona: Eumo Editorial/Societat Catalana de Pedagogia, 2001.
- PERSPECTIVA ESCOLAR Núms. 8 i 9 (Juliol-Setembre 1976) "Textos legals i documents 1931-1938 i Recull d'alternatives i declaracions 1975-1976". Barcelona: Subscripcions Rosa Sensat.
- REVISTA DE L'INSTITUT-ESCOLA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA I BUTLLETÍ MENSUAL (1932-1937). Barcelona: Gràfiques Tordera (2ª Edició Facsímil 1982).
- SENSAT, Rosa, "Reflexions sobre el moment actual de la nostra escola pública", *Revista de Psicologia i Pedagogia*, any I, volum I, número 4, novembre de 1933, pp. 406-415.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana i Edicions 62, 1995.